

Ayşegül Taşöz Düşündere¹
Politika Analisti

*Bölge Çalışmaları Programı
İnovasyon Çalışmaları Programı*

Yasemin Satır Çilingir²
Politika Analisti

*Bölge Çalışmaları Programı
Makroekonomi Çalışmaları Programı*

GÖÇMENLERE KARŞI KÖTÜMSERLİK ARTIYOR MU?

1. Suriye'deki iç savaşla beraber ortaya çıkan mülteci sorunu, Brexit öncesinde "Evet"çilerin yabancılara karşı söylemleri, Trump'ın seçim sürecinde göçmenlere karşı takındığı tavır derken, son yıllarda göç olgusu en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. 2015 yılında, dünya genelinde 244 milyon kişi doğduğu ülkeden farklı bir ülkede ikamet etmekteydi. Dünya nüfusunun yüzde 3'üne denk gelen bu rakam, aynı zamanda tarihteki en büyük göçmen nüfusuna tekabül etmektedir.³ Küreselleşme, mal ve hizmetlerin sınırlardan daha kolay geçebildiği bir ekonomik ortam oluştururken bireylerin de daha mobil olabildiği yeni bir sosyal düzen kurulmasına vesile olmuştur. Ekonomik kalkınma sürecinde "ucuz iş gücü" olarak göçmenlerle tanışan birçok ülkenin aksine, Türkiye, bir iç savaşın mağdurlarına ev sahipliği yaparken yabancı nüfus sorunu ile ilk kez yüzleşmiştir. Savaş nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan 5 milyona⁴ yakın Suriyeliden 2,8 milyonu⁵ Türkiye'de ikamet etmektedir. Türkiye'de artan Suriyeli nüfusla beraber sığınmacıların ekonomiye entegrasyonu, üzerinde daha çok konuşulan bir konu haline gelmiştir. Ancak ekonomik entegrasyon, sosyal uyumun sadece bir basamağıdır. Yerli nüfusun yabancılara yönelik algı ve tutumları, yabancılardan yaşadıkları ülkelere olan uyum süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yazıda, Türkiye'de, şu ana kadar üzerinde

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1335/Aysegul+Tasoz+Dusundere>

² <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1346/Yasemin+Satir+Cilingir>

³ Global Migration Data Analysis Centre. (GMDAC). Global Migration Trends Factsheet. <http://iomgmdac.org/global-trends-factsheet/>

⁴ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği. (UNCHR). Syria Regional Refugee Response. 22 Aralık 2016 güncellemesi

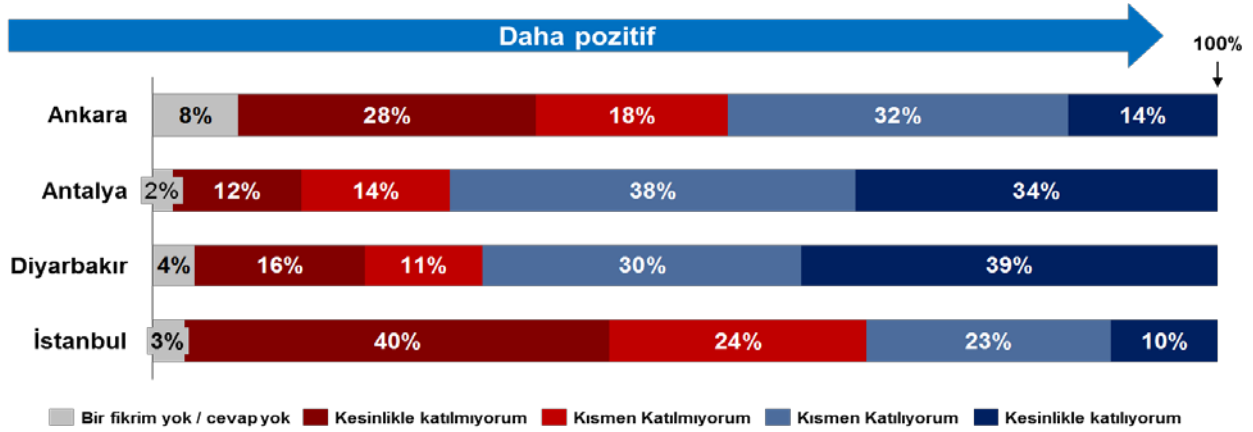
⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 22 Aralık 2016 güncellemesi

çok durulmamış bir konuyu inceleyeceğiz: Türkiye’de yabancılara yönelik algılar nasıldır ve 2011’de başlayan Suriyeli sığınmacılar sorununun bu algılar üzerinde olumsuz bir etkisi olmuş mudur?

2. **2011 sonrasında Suriye’den gelen göç ile Türkiye, tarihinin en büyük göç dalgasına tanıklık etmektedir. Ancak Türkiye önemli bir göç hareketine tanıklık ederken toplumun değişen algılarını zaman içinde analiz etmek için yeterli veri kaynakları henüz mevcut değildir.** Yabancı sayısının artışı ve yabancılardan günlük hayatta daha görünür olması yerli nüfusun yabancılara hakkındaki görüşlerini de etkilemiştir. Özellikle Suriyelilerin, kültürel yapı, ahlaki normlar ve ekonomik rekabet gibi konularda toplumda bir tehdit algısı oluşturduğu konuşulmaktadır.⁶ Toplumun göçmenlere karşı değişen algılarını ölçmeye yönelik farklı çalışmalar yürütölmeye başlansa da bu çalışmaların yeni başlamış olması geçmiş ile karşılaştırma olasılığını engellemektedir. Bu yazıda, bu eksikliği gidermek ve Türkiye’de yabancılara yönelik algıları zaman içinde inceleyebilmek için 2004 yılından beri farklı bir temada hazırlanan ancak içerisinde yabancılara karşı algıları ölçmeye yönelik soruların da yer aldığı bir anketten faydalanılmıştır. Detaylandırmak gerekirse, Avrupa Komisyonu tarafından 3 yılda bir kentlerdeki yaşam kalitesini ölçmek üzere hazırlanan algı anketinde, yerlilerin yabancılara yönelik algılarını değerlendirmek için de bazı sorular sorulmaktadır. 2004 yılından beri devam eden bu çalışmada, 28 Avrupa Birliği (AB) ülkesi ile beraber, İzlanda, Norveç, İsviçre ve Türkiye’nin de yer aldığı 32 ülkenin 79 şehrinde saha çalışmaları sürdürölmektedir. 2006 yılından itibaren çalışmalara dâhil edilen Türkiye’de Ankara, Antalya, Diyarbakır ve İstanbul anket kapsamına alınmıştır.
3. **Çalışmanın 2015 verilerine göre, Antalya ve Diyarbakır, yabancılardan kentlerine iyi entegre olduğunu düşünürken Ankara ve İstanbul yabancılardan entegrasyonu konusunda daha olumsuz yargılara sahiptir.** “Şehrinizde yaşayan yabancılardan şehre iyi entegre olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna Antalya’daki örneklemin yüzde 72’si, Diyarbakır’daki örneklemin yüzde 69’u, Ankara’daki örneklemin yüzde 46’si, İstanbul’daki örneklemin ise yüzde 33’ü “kesinlikle katılıyorum” ya da “kısmen katılıyorum” yanıtlarını vermiştir. İstanbul ve Ankara’nın bu konudaki olumlu algılarda Antalya ve Diyarbakır’ın epey gerisinde olmasının yanı sıra, bu şehirlerdeki olumsuz algılardan büyüklüğü de dikkat çekicidir. Özellikle İstanbul’un yüzde 64’ünün yabancılardan şehre entegre olmakta başarısız olduğunu düşünmesi dikkat çekici bir noktadır. (Şekil 1)

⁶ Habertürk. 01 Aralık 2016. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Algı ve Tutumlar Raporu. <http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/10232021-suriyeli-siginmacilardan-yonelik-algi-ve-tutumlar-raporu>
28 Aralık 2016 tarihinde ulaşılmıştır.

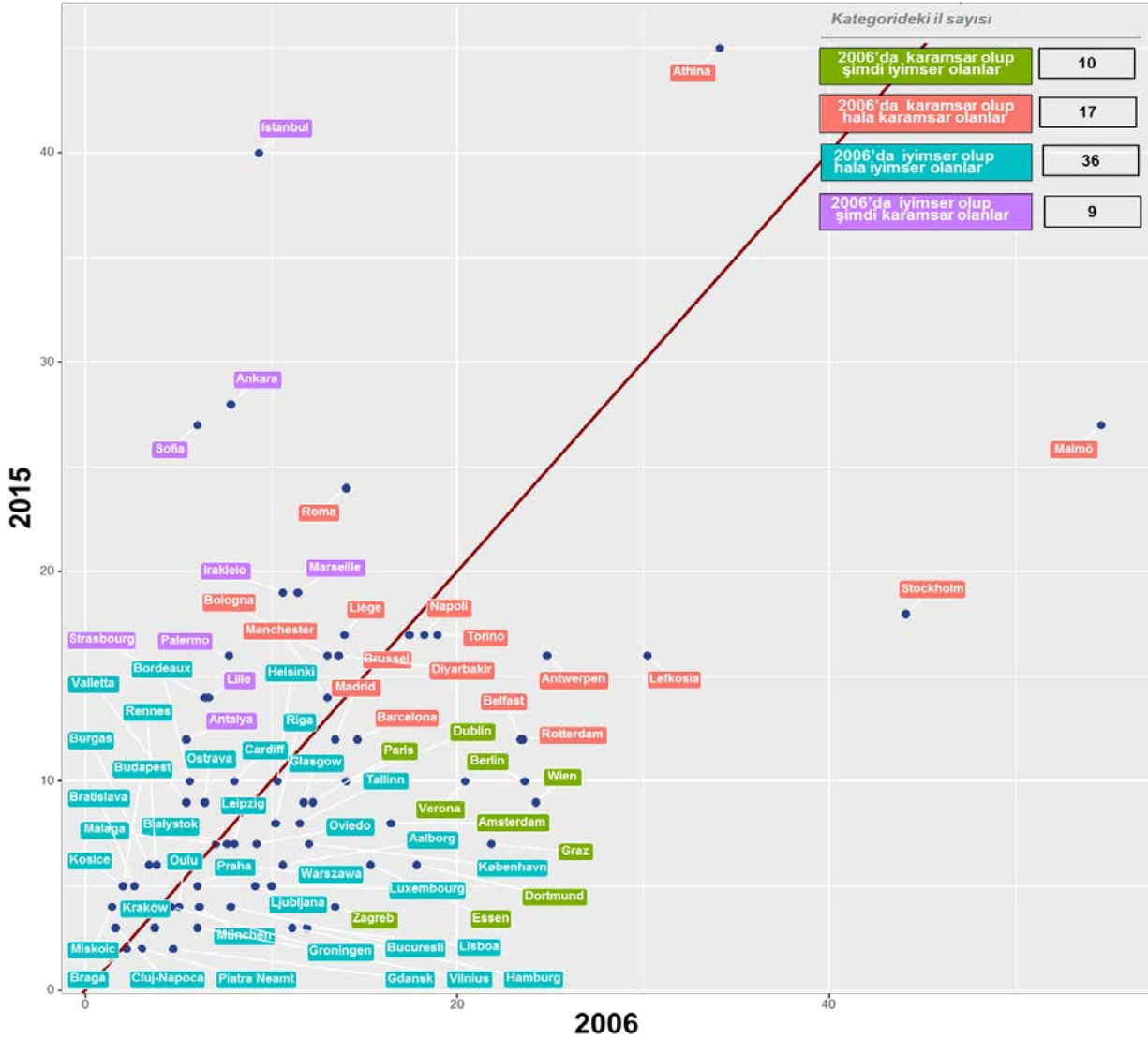
Şekil 1: “Şehrinizde yaşayan yabancıların şehre iyi entegre olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar, %, 2015

Kaynak: Eurostat Algı Anketi Sonuçları, TEPAV hesaplamaları

4. **İstanbul, aynı zamanda, yabancılara yönelik algılarda son yıllarda en radikal değişikliği yaşayan ildir.** Örneğin, 2006 yılında şehrin sadece yüzde 9,3'ü yabancıların şehre kesinlikle entegre olamadığını düşünürken, 2015 yılında bu rakam yüzde 40 olarak gerçekleşmiştir. Nitekim 2006 ve 2015 yıllarında ankete katılmış 72 Avrupa ili arasında 30,7 puanlık artış ile İstanbul en büyük değişimi geçiren il olarak öne çıkmaktadır. 21 puanlık değişim ile İstanbul'u Bulgaristan'ın başkenti Sofya takip ederken, üçüncü sırada 20,2 puanlık değişim ile Ankara gelmektedir. Ankara'da ve İstanbul'da, yabancıların entegrasyonunun başarısız olduğuna yönelik algılar dramatik bir şekilde artarken, aynı zaman aralığında tüm ülkelerin “kesinlikle katılmıyorum” oranlarının ortalaması 2 puanlık bir azalış göstermektedir. (Şekil 2)

Şekil 2: “Şehrinizde yaşayan yabancıların şehre iyi entegre olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin oranı, %, 2006 ve 2015

Kaynak: Eurostat Algı Anketi Sonuçları, TEPAV hesaplamaları

5. Yabancıların kente entegre olmakta zorlandığını düşünen Ankara ve İstanbul, ayrıca yabancıların varlığının şehirleri için iyi olmadığını da düşünmektedir. Aynı ankette örnekleme yöneltilen “Yabancıların varlığının şehriniz için iyi olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna “kesinlikle katılmıyorum” cevabı verenlerin oranlarına bakıldığında, 2009 yılında⁷ Ankara, Avrupa illeri arasında yüzde 19,7 ile en karamsar cevabı veren üçüncü il olarak öne çıkmaktadır. 2015 yılında ise Ankara yüzde 35 ile listede birinci sırada yer alırken İstanbul yüzde 34 ile Ankara’yı takip etmektedir. Bu yıllar arasında en büyük değişimi geçiren iller sıralandığında ise İstanbul ve Ankara yine ilk ikide yerlerini almaktadır. Nitekim İstanbul ve Ankara sadece yabancıların entegrasyonunu başarısız bulmamış, aynı zamanda, bu illerde yabancıların varlığına yönelik olumsuz algılar da artmıştır. (Tablo 1) On yıllık süreçte, iki

⁷ Bu soru ilk kez 2009 yılında sorulmuştur. Önceki çalışmalarda bu soru olmadığı için değişim oranları 2009 ve 2015 yılları arasında hesaplanmıştır.

büyük metropolümüzde yaşanan bu dramatik değişim Suriyeli sığınmacılardan bağımsız düşünülemez.

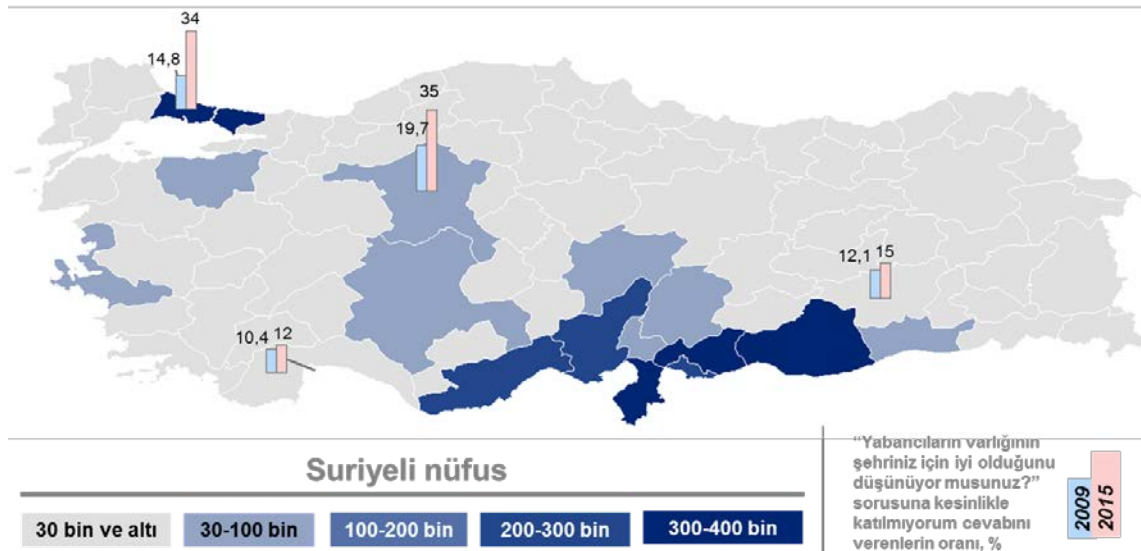
Tablo 1: “Yabancıların varlığının şehriniz için iyi olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin oranı, ilk 5 şehir, 2009 ve 2015

	2009		2015		2009	2015	Değişim
Lefkoşa	41,30	Ankara	35,0	İstanbul	14,8	34,0	19,2
Atina	32,00	İstanbul	34,0	Ankara	19,7	35,0	15,3
Ankara	19,70	Atina	29,0	Roma	11,4	22,0	10,6
Irakleio	19,70	Bologna	23,0	Marsilya	10,7	19,0	8,3
Anvers	19,50	Roma	22,0	Bologna	15,0	23,0	8,0

Kaynak: Eurostat Algı Anketi Sonuçları, TEPAV hesaplamaları

- 6. Ankara ve İstanbul’da meydana gelen olumsuz algılardaki artış Diyarbakır ve Antalya’da gözlemlenmemiştir.** Zira bu illerde Suriyeli nüfus da Ankara ve İstanbul gibi çok görünür değildir (Şekil 3). İstanbul, Ankara, Diyarbakır ve Antalya’da sırasıyla 429.972, 66.998, 29.169 ve 366 kayıtlı Suriyeli sığınmacı vardır. Sığınmacıların adaptasyonu, büyük şehirlerin dinamikleri ve şehir hayatının gereksinimleri düşünüldüğünde, İstanbul ve Ankara’da daha zor olacaktır. İstanbul ve Ankara gibi metropollerde Suriyeli nüfusun sokaklarda daha görünür olması da yabancılara yönelik algıları şekillendiren bir diğer etken olabilir. Suriyeli nüfusun hem sayıca hem de yerel nüfusa oranla yüksek olduğu Kilis, Hatay, Şanlıurfa gibi illerde ise algılardaki değişim, şu aşamada ölçülememektedir. Ancak, ankete dâhil 4 ildeki algı ve nüfustaki benzer yöndeki değişiklikler, bu illerde de olası bir algı değişikliğine işaret etmektedir. Algıların tutumları, tutumların davranışları şekillendirdiği bir ortamda, yabancılarla yerli nüfusun sosyal uyumunu sağlamak için algılarla mücadele bir ilk adımdır.

Şekil 3: “Yabancıların varlığının şehriniz için iyi olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin 2009 ve 2015 yıllarındaki oranı ve 2015 yılındaki Suriye nüfus

Kaynak: Eurostat Algı Anketi Sonuçları, Göç İdaresi, TEPAV hesaplamaları

Not: Suriyeli nüfus 2 Şubat 2016 tarihli Göç İdaresi istatistiklerinden edinilmiştir.

7. **Büyük bir göçten sonra yabancılara karşı tutum değişimi, sadece Türkiye’de gözlemlenen bir durum değildir.** İç savaş sonrasında, Suriyeliler yoğun olarak Türkiye’ye göç etmekle beraber bölge ülkelerinden Lübnan ve Ürdün de Suriyelilere ev sahipliği yapmaktadır. Güncel verilere göre 1 milyon Suriyeli Lübnan’da, 656 bin Suriyeli ise Ürdün’de ikamet etmektedir.⁸ Türkiye’ye nazaran daha az nüfusa sahip bu ülkelerde, Suriyeli göçmenler ekonomiyi ve toplumsal hayatı daha farklı boyutlarda etkileyebilmektedir. Örneğin, 2013 yılında Lübnan’da, International Alert ve Lebanese Center for Policy Studies tarafından gerçekleştirilen saha çalışması ile kamuoyunun değişen güvenlik algısı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda, Suriyeli göçmenlerin varlığı en büyük güvenlik tehdidi olarak belirtilmiştir. Bu problem, Suriyelilerin suça karışabileceği, radikalleşebilecekleri ve dolayısıyla ülkede terör faaliyetleri ve suçların artacağı endişesinden kaynaklanmaktadır.⁹ Benzer bir şekilde, 2014 yılında Ürdünlülerin yüzde 79’u daha fazla Suriyeli göçmen istemediklerini belirtmektedir.¹⁰
8. **Yabancılara karşı tutum değişimi, toplumun dinamiklerini zedelemekten önce bu problemin önüne geçmek için çeşitli yöntemler mevcuttur.** Örneğin, Fransa’da göçmen nüfusun yoğun olarak ikamet ettiği Marsilya’da, göçmenlere yönelik ayrı politikalardan ziyade toplumsal kapsayıcılığı artırmayı hedefleyen politikalar geliştirilmektedir.¹¹ Yakın zamanda Türkiye’ye daha benzer bir göçmen sorunuyla karşılaşan Lübnan’da ise 2015-2016 yılı için hazırlanan Lübnan Ulusal Acil Müdahale Planı’nda Suriye göçmen krizinin çözümü için Suriyeli göçmenlere insani yardımların ulaştırılmasının ve gerekli korumanın sağlanmasının altı çizilirken aynı çabanın ihtiyacı olan zayıf durumdaki yerli nüfusu da gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir.¹² Benzer bir şekilde Ürdün Ulusal Dayanıklılık Planı (2014-2016)’nda da hem ihtiyacı olan yerlilere hem de göçmenlere destek götürmenin önemi vurgulanmaktadır.¹³
9. **Suriyeli göçmenlere yönelik politika geliştirirken ihtiyaç durumunda olan yerel halkın da eşit derecede gözetilmesi, sosyal uyumu artırıcı ve göçmenlere yönelik olumsuz algıları zayıflatıcı bir faktör olarak çalışabilir.** Yerel ve uluslararası kuruluşların ihtiyaç durumundaki Suriyelilere sağladıkları yardımlar kalıcı çözümlerden ziyade çoğunlukla akut çözümlerden oluşmaktadır. Ancak dezavantajlı yerli nüfusun benzer yardımlara ulaşamaması çeşitli hoşnutsuzluklara yol açmaktadır.¹⁴ Bu hoşnutsuzluk, yardım alan yabancı ve yardım alamayan yerli halk şeklinde bir ötekileştirmeyi beslerken sosyal uyumu ağır bir şekilde zedelemektedir. Türkiye ve Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapan diğer bölge ülkelerinde hali hazırda yerli halkın hoşnutsuzluğu daha belirgin olmaya başlamışken, uzun vadeli çözümlerde yerli-yabancı ayırımı ile toplumu kutuplaştırmadan sosyal devlet anlayışının temel alındığının kamuoyuna vurgulanması önemlidir. Zira aksi bir durumda, göçmenlere yönelik insani yardımlar toplumda bir kutuplaşma yaratacak, yabancıların şehir yaşamını

⁸ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği. (UNCHR). Syria Regional Refugee Response.

Lübnan’a ait veriler en son 30 Eylül 2016’da, Ürdün’e ait veriler ise en son 19 Aralık 2016’da güncellenmiştir.

⁹ International Alert. (2015). Citizens’ Perceptions of Security Threats Stemming From the Syrian Refugee Presence in Lebanon. Background Paper. February 2015.

¹⁰ Brookings Doha Center. (2015). Fortress Jordan: Putting the Money to Work. Brookings Doha Center, 3 Şubat 2015 Barakat, Sultan ve Andrew Leber.

¹¹ European Commission. (2005). Study on Immigration and Social Cohesion. Final Report. 21 Ekim 2005.

¹² World Vision. (2015). Social cohesion between Syrian Refugees and Urban Host Communities in Lebanon and Jordan. 18 Kasım 2015. Joseph Guay.

¹³ A.g.e.

¹⁴ IE MED European Institute of the Mediterranean. (2015). The Syrian Refugee Crisis: Conflicts in the Making. IEMed Mediterranean Yearbook 2015. Carol Tan. Haziran 2015.

zedeleği ile ilgili algılar kuvvetlenecektir. Bu algıların tutum ve davranışları şekillendirmesi, sosyal çatışmaları da tetikleyecektir. Son zamanlarda basına yansımış haberlere göre, Ankara, Gaziantep ve Kayseri gibi illerde Suriyeliler ve yerli nüfus arasında çeşitli çatışmalar meydana gelmiştir. Bu nedenle Eurostat algı anketlerinin de sayısal olarak işaret ettiği bozulan algılarla mücadele, artacak sosyal çatışmaları önlemek için elzemdir.